

rier kring det immateriella kulturarvet som antologin i övrigt utgår ifrån, det hade förankrat det konstnärliga arbetssättet i en större vetenskaplig diskussion.

Antologins syfte att lyfta fram det immateriella kulturarvet och kunskapen bakom traditionellt hantverk går som en tydlig röd tråd genom alla de fem bidragen. De medverkande författarna tar sig på olika sätt an de tre fokusområdena: görande, mediering och musealisering. Musialiseringsspektivet är kanske det som är svagast belyst. Det diskuteras egentligen bara av Palm-sköld och av Almevik.

Det som tydligast sammanför texterna är att de alla fokuserar på glömda eller dåligt undersökta delar av hantverkets status som kulturarv. Det handlar dels om att vissa hantverk som sådana inte inkluderats, dels om att själva tillverkningsprocessen och det kroppsliga kunnandet inte fått någon uppmärksamhet liksom att enskilda individers kunskaper, upplevelser eller tankar kring ett visst kulturarv inte fått utrymme att höras. Anledningen till att vissa hantverk eller hantverkskunnande inte formulerats som kulturarv är enligt antologins författare flera. För det första handlar det om mekanismer som är klass-, status-, professions- och genusstyrda och som lett till att vissa hantverk inte har setts som tillräckligt betydelsefulla eller representativa för en kultur eller en plats. För det andra handlar det om metodologiska frågor där det helt enkelt inte har funnits utarbetade arbetssätt för att bevara eller samla alla kulturarvsaspekter av hantverksvärlden. En annan svaghet i tidigare kulturarvsdefinitioner som också framkommer i texterna, är att fokus har legat på den generaliseringsbara kunskapen och inte på det individuella kunnandet, varken hos utövare eller av brukare av hantverk. Genom att fokusera på just tyst kunskap och på görande, är detta en av de aspekter som antologiförfattarna tydligast bidrar till att ändra på.

En brist, eller kanske snarare otydlighet, i antologin är att jag saknar en tydligare diskussion om premisserna för kulturarvets formulerande. Några författare tar för givet att någonting definieras som kulturarv utan att det egentligen förs en diskussion kring vad detta innebär. Likaså

saknar jag emellanåt en diskussion kring definitionen av vad som är hantverk, konsthantverk, slöjd, design eller konst. Det är lite olika var författarna tar sin utgångspunkt och de är inte heller så tydliga med dessa gränsdragningar eller den eventuella avsaknaden av dem. I dessa begrepp och kategoriseringar ligger ju mycket av det arv i form av statusfrågor, hierarkier och genus- och klassrelationer som sedan förs över in i kulturarvsdiskursen. Även dessa maktkritiska aspekter i sig själva hade genomgående kunnat lyftas fram tydligare. Framför allt tänker jag på de maktrelationer, exempelvis klass-, genus- eller yrkesberoende som gjort att vissa hantverk setts som värda att bevara medan andra hamnat utanför kulturarvsdiskursen. Men jag tänker också på de relationer som finns mellan aktörer inom musei- eller forskarvärlden och själva hantverksutövarna, en fråga som i slutändan handlar om just makten att formulera vad som är betydelsefullt och intressant.

Den största behållningen med denna antologi anser jag vara själva det övergripande syftet att diskutera de immateriella aspekterna av hantverk som en del av innehållet i det sanktionerade kulturarvet. De metoder som diskuteras och omtalas kan på olika sätt bidra till att fånga in perspektiv på hantverkskulturen som tidigare förbisetts. Den individuella aspekten som kopplas till kunskap om, samt upplevelse och erfarenhet av ett hantverk kan på så vis få sin rättmätiga plats inom kulturarvsdiskursen.

Maja Willén, Stockholm

"En alldeles egen och förträfflig National-Musik". Nio författare om Svenska folk-visor från forntiden (1814–1818). Gunnar Ternhag & Märta Ramsten (red.). Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 139, Kungl. Gustav Adolfs Akademien, Uppsala 2015. 139 s., ill. English abstract. ISBN 978-91-87403-16-3.

Svenska folk-visor från forntiden av Erik Gustaf Geijer och Arvid August Afzelius gavs ut i tre

delar 1814–1818. I oktober 2014 anordnade Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur, Svenskt visarkiv och Samfundet för visforskning ett seminarium i Uppsala för att uppmärksamma att det gått 200 år sedan den första delen kom ut. Forskare från flera nordiska länder deltog och i ”*En alldeles egen och förträfflig National-Musik*” publiceras deras föredrag i bearbetad form.

Jag minns fortfarande när jag hittade ”Svenska folkvisor” i antikvariatet på Korsgatan i Göteborg någon gång i mitten av 1970-talet. Det var inte originalutgåvan, utan tre vackra band från 1880 – texter, melodier och anmärkningar. Till vänster om titelbladet ett kopparstick – näcken vid ett vattendrag, en spelman med fiol i hand, en riddare omgiven av dimstråk och ett älskande par mellan träden. De kostade mig en del av studielånet, men det var det värt!

Geijer och Afzelius vissamling var den första i sitt slag i Sverige och kom att betyda mycket under sin samtid, men också i många år därefter. Utgåvan har haft ”ofattbart stor betydelse som källa för tonsättare, forskare och musiker”, skriver Gunnar Ternhag och Märta Ramsten i förordet till ”*En alldeles egen och förträfflig National-Musik*”. I Märta Ramstens inledning betonas 1814 som ett märkesår för den svenska folkmusikhistorien. Då utgavs inte bara den första delen av *Svenska folk-visor från forntiden*, utan också *Traditioner af svenska Folkdansar*. Geijer och Afzelius var vid denna tidpunkt två unga akademiker, verksamma inom Götiska förbundet. Ramsten ger en bakgrund till deras samling, som kom till inom ramen för Götiska förbundets idéer och kan ses som ett led i strävan efter att skapa en nationell identitet.

Flera visor som en gång levde i muntlig tradition har genom *Svenska folk-visor från forntiden* fått en etablerad tryckt, skriftlig form som spridits vidare i andra sångböcker och i körarrangemang långt in i vår tid. Talande exempel är balladen om Liten Karin. Den visan har ett moraliskt budskap som passade i tiden och kom att reproduceras i en rad skolsångböcker. Visan ingick också i den manskörsrepertoar som Gunnar Ternhag undersöker utifrån ett textualiseringsperspektiv. Likt flera av bokens artiklar är det

inte Geijers och Afzelius samling i sig som står i fokus, utan ringarna på vattnet, den vidare spridningen av de insamlade visorna.

Geijer och Afzelius var inte ensamma om arbetet med samlingen; för att harmonisera melodierna engagerades Johann Christian Friedrich Häffner. Två artiklar, av Margareta Jersild respektive Anders Dillmar, tar sin utgångspunkt i Häffners melodier och arrangemang. Häffner var den förste i Sverige som observerade de folkmusikaliska särdrag som skilde sig från samtida konstmusik, skriver Jersild. Det är efter hans ord i ”Anmärkningar öfver den gamla nordiska sången” från 1818 som antologin fått sin titel i citatet: ”Svenskarna hafva en både alldeles egen och förträfflig National-Musik”.

Jens Koudal från Danmark, Ann-Mari Häggman från Finland och Astrid Nora Ressem från Norge gör jämförelser mellan *Svenska folk-visor från forntiden* och utgivningen i de egna länderna. Av artiklarna framgår det nära samband som fanns mellan olika insamlings- och utgivningsprojekt i Norden. Här undersöks också frågan om hur idén med en nordisk ton uppstod och hur den tog musikalisk form. Samtida diskurser om folkdiktning, så som de kommer till uttryck i Geijers förord till vissamlingen, är också huvudspåret i Anders Hammarlunds artikel.

Lene Halskov Hansen skriver om en visa som aldrig kom med i *Svenska folk-visor från forntiden*. Hon konstaterar att Geijer i förordet har en ambivalent inställning till kämpavisorna som han inte kunde tillräkna något högre värde. Den burleska visan om Ramund hade en alltför ”högljudd” ironi, som inte passade in i den livssyn och de tankar som präglade utgåvan. I sin artikel undersöker Halskov hur denna ironi kommer till uttryck, hur andra utgivare i flera nordiska länder förhöll sig till visan om Ramund och de avgöranden som låg bakom olika val.

Efter genomläsningen ser jag mina tre band med lite nya ögon – och hur de hör hemma bland flera av de andra böckerna i bokhyllan. Artiklarna i ”*En alldeles egen och förträfflig National-Musik*” är tankeväckande och väl-skrivna. Flera av författarna är nuvarande eller

tidigare medarbetare vid olika nordiska traditionsarkiv och har stor kunskap om materialet. Tillsammans får deras artiklar än mer tyngd. Ett samlat intryck är att så många trådar vävs samman, såväl textuellt som kontextuellt. De olika utgångspunkterna ger en nyanserad och komplex bild av vår musikhistoria, av en samling, dess tillkomstsammanhang och vidare spridning.

Annika Nordström, Göteborg

Samerna och Svenska kyrkan. Underlag för kyrkligt försoningsarbete. Daniel Lindmark & Olle Sundström (red.). Gidlunds förlag, Möklinta 2017. 217 s. ISBN 978-91-7844-975-0.

Från 2012 till 2016 pågick ett vetenskapligt vitboksprojekt som skulle spegla Svenska kyrkans historiska övergrepp mot den samiska befolkningen i Sverige. Tanken var att detta projekt skulle bilda underlag för en sanningsprocess. Projektet finansierades av Svenska kyrkans forskningsenhet och var placerat vid Umeå universitet med historikern Daniel Lindmark som ledare.

Projektet resulterade i två omfattande bokvolymerna på sammanlagt 1135 sidor som utgavs 2016. Den här recenserade boken redovisar en sammanfattning av resultaten i de två bokvolymerna. Den har redigerats av historikerna Daniel Lindmark och Olle Sundström. Eftersom tankarna på ett fortsatt försoningsarbete mellan Svenska kyrkan och samerna är centralt i boken, är det naturligt att Svenska kyrkans ärkebiskop Antje Jackelén har skrivit förordet.

Historikerna Björn Norlin och David Sjögren, som deltagit i projektarbetet, har på ett lättfattligt och översiktligt sätt presenterat innehållet i de två volymerna. Detta utgör bokens första huvuddel.

Kristnandet av samerna kom i Sverige på allvar först i gång på 1600-talet och i Norge på 1700-talet. Olika element i den samiska religionen förbjöds och utplånades eftersom de sågs som tecken på avguderi. Det gällde trummor,

träfigurer och offerplatser. En same, Lars Nilsson, avrättades och brändes 1693 tillsammans med sina träskulpturer och trummor. Näjderna som med hjälp av trummor och jojk ansågs ha förmåga att få kontakt med högre makters vilja, blev hårt ansatta av kyrkan. De sågs nämligen som avguderiets främsta företrädare. Jojken betraktades som ogudaktig ”trollsång”. Under 1700-talet och även 1800-talet blev kyrkans syn mer tolerant och samiska religionsuttryck sågs som gammaldags vidskepelse som höll på att försvinna.

På 1600-talet etablerades kyrkor och pastorat på samiska områden. Kyrkan lade då under sig stora markområden. År 1723 beslöt den svenska riksdagen att ett särskilt skolsystem för samer skulle inrättas. Varje lappmarksförsamling skulle ha en internatskola. År 1913 tillkom en nomadskolestadga där kyrkan var huvudansvarig. Reformen innebar att barn till nomadiserande renskötare skulle undervisas vid särskilda skolor och skiljas från den bofasta befolkningen. Barnen fick bo på internat avskilda från sina familjer. Nomadskolorna avvecklades på 1960-talet. Samerna fick en egen folkhögskola 1942.

Samiskan var från början enbart ett muntligt språk. På 1700-talet strävade kyrkan efter att skapa ett standardiserat samiskt skriftspråk med prosten Pehr Fjellström som främste företrädare. Detta skulle underlätta undervisningen i kristendom. År 1755 översattes Nya testamentet till samiska. Prästerna som hade hand om folkbokföringen förvanskade även det samiska namnskicket.

I Norge genomfördes under 1800-talet en stark förnorskningspolitik mot samerna. Huvudtanken var att hela folket skulle tala samma språk och tillhöra samma kultur. Den norska kyrkans präster kom att användas som redskap i denna förnorskningsprocess. Den læstadianska väckelsen, som kom till Norge på 1840-talet, utgjorde dock en motrörelse mot förnorskningsprocessen genom att slå vakt om minoritetsspråken samiska och finska/kvänska.

En mörk sida i samernas historia utgör de rasbiologiska undersökningarna under förra delen av 1900-talet, vilka leddes av professor Herman